

2 Iets over de titel

Allereerst iets over de titel. *Something Old, Something New, Something Borrowed, Something Blue*. De betekenis achter dit oude rijmpje is dat wanneer een bruid deze dingen op de huwelijksdag bij zich draagt, dit geluk zal brengen in haar huwelijksleven. Nu ben ik natuurlijk geen bruid en gaat het hier ook niet om een huwelijk. Maar je gaat bij indiensttreding bij een universiteit wel een verbinding met elkaar aan, met wederzijdse verplichtingen. Je vertrouwt elkaar en verwacht loyaliteit van elkaar. Ik ben veertien jaar geleden dan ook vol vertrouwen in dit bootje gestapt na mooie gesprekken met de toenmalige decaan Evert Stamhuis en Gerard Hupperetz, de toenmalige directeur van de Juridische Hogeschool die het initiatief voor de leerstoel nam. Fijn dat zij ook nu weer aanwezig zijn.

Maar die verschillende onderdelen uit de titel dan, zult u zich afvragen. Ik ga daar nu eerst wat nader op in.

Blauw (*something blue*) staat niet voor de trouwjurk, hoewel de toga op de Open Universiteit wel degelijk blauw is. Nee, het blauw slaat hier op de politie. Daar begon ik mijn werkzame leven met de studie aan de Nederlandse Politie Academie in Apeldoorn in de jaargroep '76. Daar werd de basis gelegd voor levenslange vriendschappen en ik prijs mij gelukkig dat drie van mijn jaargenoten uit die tijd, Harm Jan de Kluiver, Jan Kort en René Schel, aanwezig zijn bij het afscheid. In de jaren op de Politie Academie werd ook mijn interesse voor de criminologie gewekt, daarover later meer. Uiteindelijk werd ik na afronding van de studie in 1980 beëdigd als officier bij het Korps Rijkspolitie. De politie werd een steeds terugkerend thema in mijn werk, ook lang nadat ik de politie zelf had verlaten. Ik kom daar in deze rede dan ook nog een paar keer op terug.

En dan die andere elementen uit het oude rijmpje. Eigenlijk geven die mooi weer hoe wetenschappelijk onderzoek werkt. Je begint toch meestal met het inventariseren van wat er al is, dat wat andere wetenschappers eerder hebben bedacht en gevonden (*something old*). En soms leen je daar iets van (*something borrowed*), gebruik je een model, een idee of een typologie om verder op te bouwen. Een mooi voorbeeld daarvan is de typologie van integriteitsschendingen (zie tabel 1) van collega Leo Huberts, mijn promotor en ook hier aanwezig. Dit model gebruikte ik in mijn proefschrift (Kolthoff, 2007), net als vele andere promovendi en collega's, en het is mooi om te

zien dat ook een aantal van mijn eigen promovendi dit model weer hebben gebruikt in hun onderzoek.

Tabel 1 De typologie van integriteitsschendingen volgens Huberts

1	Corruptie (omkoping)
2	Corruptie (nepotisme, bevoordeling vrienden, familie, partijgenoten)
3	Fraude of diefstal
4	Belangenverstrengeling door dubieuze giften en beloften
5	Belangenverstrengeling door onverenigbare functies en activiteiten
6	Ongeoorloofd gebruik van bevoegdheden
7	Misbruik en manipulatie van informatie
8	Ongewenste omgangsvormen en bejegening (discriminatie, intimidatie)
9	Verspilling en wanprestatie
10	Wangedrag in de vrije tijd

Huberts (Huberts, Pijl & Steen, 1999) stelde al in 1999 op basis van een analyse van de literatuur over (politiële) integriteit en corruptie een typologie van integriteitsschendingen op en deze blijkt nog steeds actueel en bruikbaar voor verder onderzoek. Niet-integer gedrag wordt zichtbaar wanneer zich integriteitsschendingen voordoen. Succesvol integriteitsmanagement gaat volgens Treviño et al. (1999, p. 132-133) gepaard met minder onethisch en illegaal gedrag.

Het model is in de loop der tijd steeds aangescherpt of aangepast aan specifieke omstandigheden of beroepsgroepen, maar de essentie bleef dezelfde. Zelf gebruikte ik het model voor integriteitsonderzoek bij de politie (Kolthoff, 2013), maar ook om het verband tussen integriteit en corruptie, organisatiecriminaliteit en mensenrechten aan te tonen (Kolthoff, 2010, 2016). Inmiddels is aangetoond dat er ook verband bestaat tussen de verschillende typen van integriteitsschendingen (Lasthuizen, 2008; Lasthuizen, Huberts & Heres, 2011).

En dan ten slotte komt er uit bijna elk onderzoek weer iets nieuws (*something new*) en is er weer een schakel toegevoegd aan de keten van kennis, die nooit voltooid zal zijn.

3 Onderwijs

En dan sla ik heel veel stappen over en kom ik bij het onderwerp onderwijs. Daar is iedereen natuurlijk ervaringsdeskundig in – of bevoorrechte getuige, zoals men op mijn alma mater in Leuven zegt – en heeft daar een mening over. Vooral studenten natuurlijk. De spreuk *‘Wie kan doet, wie niet kan onderwijst’* stond in de periode dat ik daar studeerde (begin jaren tachtig) in het toilet in gebouw De Valk van de Universiteit van Leuven en is me altijd bijgebleven.

Figuur 1 De spreuk op het toilet

Regelmatig heb ik me afgevraagd wat daar nu precies mee werd bedoeld en waar het vandaan kwam. Deze rede was een mooie gelegenheid om daar eens in te duiden en het bleek dat de uitspraak afkomstig is van George Bernard Shaw, een Iers toneelschrijver die leefde van 1856 tot 1950. Shaw was vrijdenker, ondersteunde de strijd voor vrouwenrechten en was voorstander van gelijke beloning voor mannen en vrouwen. Daarnaast was hij overtuigd vegetariër en tegenstander van vivisectie. In 1925 kreeg hij de Nobelprijs voor de Literatuur. Tot zover het goede nieuws. Na een bezoek aan de USSR in de jaren dertig, waarbij hij Stalin ontmoette, werd Shaw een sterke supporter van de stalinistische USSR en wordt daarom beschouwd als een

typische fellow-traveller (Nickson, 2002; Yde, 2013). Hij werd een verdediger van de stalinistische pogroms en was tevens radicaal gekant tegen vaccinaties, die hij als kwakzalverij beschouwde. Tegenwoordig zouden we hem wellicht een wappie noemen. Lee Shulman van Stanford University – waar ik overigens nog mooie avonturen heb beleefd met collega's Kate en Mike van de Onderzoeksgroep Integriteit van Bestuur van de VU – schreef daar een mooi betoog over en eindigde met de stelling '*Wie kan doet, Wie het begrijpt onderwijst*' (Shulman, 2013). En zo is het precies, en dat is een mooi moment om een compliment te geven aan al die collega's die elke dag honderden studenten kennis en vaardigheden bijbrengen en ze als startbekwaam professional aan de praktijk afleveren. Zij kunnen het zeker.

4 Ondernijning

Dan kom ik nu bij bij het onderwerp Ondernijning. Een woord dat een beetje een hoera-begrip is geworden in Nederland en een etiket dat te pas en te onpas op allerlei soorten criminaliteit wordt geplakt. Maar wel een onderwerp waar ik veel mee bezig ben geweest en zelfs een heel lectoraat voor heb mogen opzetten bij het Expertisecentrum Veiligheid van Avans Hogeschool. Fijn dat er ook zoveel collega's uit die tijd – en mijn opvolger daar – aanwezig zijn.

Ik heb het al vaak gezegd en geschreven, maar ondernijning is niet hetzelfde als georganiseerde misdaad (Kolthoff & Khonraad, 2016). Het kan er een gevolg van zijn en ik hanteer nog steeds de volgende definitie:

- De ontwrichting van maatschappelijke structuren en fundamenten en uiteindelijk aantasting van de rechtsstaat, door verwevenheid van onderwereld met bovenwereld *als gevolg van / verbonden met*:
- georganiseerde criminaliteit *die als kenmerk heeft*:
- de bereidheid tot het toepassen van geweld en het infecteren en compromitteren van legale elementen en structuren van onze maatschappij.

Het gaat om de verwevenheid van bovenwereld en onderwereld, als gevolg van georganiseerde criminaliteit en het laatste deel van de definitie is dan weer geleend van de parlementaire enquêtecommissie opsporingsmethoden die dit in 1996 al constateerde (Enquêtecommissie, 1996).

Die verwevenheid van de criminaliteit met de bovenwereld (de hele legale maatschappij, dus niet alleen de overheid, maar ook het bedrijfsleven en de witteboordenprofessionals zoals advocaten, accountants en notarissen) is een gevolg van het veranderende landschap van de criminaliteit. Heel lang geleden kon je als crimineel maar het beste onder de radar blijven. Als niemand je zag, liep je het minste risico. Maar inmiddels zijn de belangen van de georganiseerde criminaliteit en de hoeveelheden geld die daarin omgaan zo gigantisch geworden, dat je als crimineel die bovenwereld nodig hebt om je criminele bedrijf uit te kunnen voeren. Je moet relaties aangaan met die bovenwereld, want je hebt haar nodig voor vergunningen, huisvesting, personeel, expertise, logistiek en financiering. En de bovenwereld faciliteert soms maar al te graag, bewust of onbewust. Daarbij is sprake van corruptie, het ongeoorloofd verstrekken van informatie, belangenverstrengeling en ongewenste dienstverlening. Het hele spectrum uit de typologie van Huberts eigenlijk. Maar ook van onwetendheid, naïviteit, angst of